

Ne »mitingu resnice«

Borut Likar

Namen prispevka:

Namen prispevka je predstaviti organiziranost Uprave za notranje zadeve Novo mesto med akcijo »Sever« ter njene naloge in ukrepe, predvsem naloge takratnega inšpektorata milice v Upravi za notranje zadeve Novo mesto, posredno pa tudi naloge in ukrepe postaj in oddelkov milice ter enot posebne enote milice. Posebej sta izpostavljena vloga in mesto operativnega štaba UNZ Novo mesto pri izvajanju in načrtovanju svojih nalog in ukrepov med akcijo »Sever«.

Metodologija:

V skladu z namenom prispevka je bila opravljena analiza primarnih in sekundarnih pisnih virov ter dokumentov, povezanih z akcijo »Sever« in delovanjem takratne UNZ Novo mesto in enot milice.

Ugotovitve:

Dejavnosti Uprave za notranje zadeve Novo mesto in enot milice, katerih namen je bil preprečiti »miting resnice«, so bile v akciji »Sever« dobro načrtovane in organizirane, potekale pa so ob prvi in drugi napovedi mitinga leta 1989. V akcijo »Sever« so bile na območju novomeške uprave pod uspešnim vodstvom operativnega štaba vključene vse enote milice, enote posebne enote milice Republiškega sekretariata za notranje zadeve in druge notranje organizacijske enote Uprave za notranje zadeve Novo mesto.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Ugotovitve prispevka se nanašajo izključno na Upravo za notranje zadeve Novo mesto in enote milice v zvezi s preprečitvijo »mitinga resnice« med akcijo »Sever« leta 1989 in bodo pripomogle k razumevanju njihove vloge.

Praktična uporabnost:

Prispevek bo na podlagi opravljene analize prispeval k dokumentiranju pomembne vloge, ki so jo imele Uprava za notranje zadeve Novo mesto in enote milice v akciji »Sever« in drugih osamosvojitvenih procesih.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek je prva predstavitev in analiza načrtovanja in vodenja akcije »Sever« na območju Uprave za notranje zadeve Novo mesto.

UDK: 351.74/76:323.233(497.4)1989

Ključne besede: akcija »Sever«, operativni štab, Uprava za notranje zadeve Novo mesto, milica, načrtovanje in vodenje akcije, »miting resnice«

No to »the Rally of Truth«

Purpose:

This article aims to present the organisation of the Novo mesto Internal Affairs Administration during Operation »Sever«, its duties and tasks, and particularly the duties of the Police Inspectorate within the said Directorate as well as the duties of individual police stations and their organisational units and the special police forces. A special emphasis has been placed on the role and status of the Operational Staff of the Novo mesto Internal Affairs Administration and its connection with Operation »Sever« as well as plans and implementation of the measures set by the Staff.

Methodology:

The paper explores primary and secondary resources and the documents about Operation »Sever« and the functioning of the then Novo mesto Internal Affairs Administration and its police units.

Findings:

The outcomes of the research show that the activities of the Novo mesto Internal Affairs Administration concerning Operation »Sever« were well-organised and that the activities for the obstruction of »the rally of truth« had taken place upon the first and the second announcement of this intended event in 1989. In the local territory, Operation »Sever« was monitored and led by the Operational Staff of the Novo mesto Internal Affairs Administration which engaged all police units, the special police unit of the Secretariat at the republican level and other internal organisational units within the Novo mesto Directorate. It has been established that in the territory of the Novo mesto Internal Affairs Administration, the operation was extremely well-planned.

Research limitations/implications:

The research implications refer specifically to the Novo mesto Internal Affairs Administration and its units during the obstruction of »the rally of truth« and Operation »Sever« in 1989. This article is important for understanding the role of the Novo mesto Internal Affairs Administration and the operation of its units during Operation »Sever«.

Practical implications:

This contribution and its analytical results will serve as an important step in documenting the significant role of the Novo mesto Internal Affairs Administration during Operation »Sever« and the independence processes of the Republic of Slovenia.

Originality/value:

This is the first time ever that the planning and management of Operation »Sever« in the territory of the Novo mesto Internal Affairs Administration are depicted and analysed.

UDC: 351.74/76:323.233(497.4)1989"

Keywords: Operation »Sever«, Operational Staff, the Novo mesto Internal Affairs Administration, the police, planning and leading the operation, »rally of truth«

1 UVOD

Policijska uprava Novo mesto, takrat Uprava za notranje zadeve (v nadaljevanju: UNZ) Novo mesto, zlasti pa inšpektorat milice UNZ Novo mesto, sta podobno kot druge organizacijske enote in službe Ministrstva za notranje zadeve in policije (takrat Republiškega sekretariata za notranje zadeve, v nadaljevanju: RSNZ) prevzela konkretne naloge in obveznosti v zvezi z akcijo »Sever«.

UNZ Novo mesto je združevala inšpektorat milice, oddelek za zatiranje kriminalitete, oddelek skupnih služb, postaje milice s splošnim delovnim področjem z oddelki milice in postajo milice s posebnim delovnim področjem, kamor je sodila novomeška postaja prometne milice. Med akcijo »Sever« so na območju UNZ Novo mesto delovale postaja milice z oddelki milice v Šentjerneju, Dolenjskih Toplicah in Žužemberku, postaja milice Trebnje z oddelkom milice v Mokronogu in postaja milice v Črnomlju z oddelkom milice v Semiču in Metliki. V UNZ Novo mesto je bilo redno zaposlenih približno 150 miličnikov in drugih delavcev.

UNZ Novo mesto je v letu 1989 opravljala dodatne operativne naloge glede na takratne varnostne razmere, ki so jih nedvomno povzročili mitingarski pohodi oziroma njihova napoved. Poleg tega je UNZ Novo mesto neposredno sodelovala v akciji »Sever« tako pri prvi napovedi »mitinga resnice« (marec 1989) kakor tudi pri njegovi drugi napovedi (za 1. 12. 1989).

2 MAREC 1989: NAPOVED MITINGA

Že marca 1989 je bilo napovedano, da bo v Sloveniji organiziran »miting resnice«, in že takrat je bilo čutiti odločenost, da do takega shoda v Sloveniji ne more priti. To smo prav tako čutili na Dolenjskem, tudi v milici. Dodeljene naloge in zadolžitve smo operativno razdelali in jih konkretizirali do potankosti. Imenovana je bila skupina, ki je pripravila operativni načrt. Izkušenj iz operativnega načrtovanja nam ni manjkalo. A glede na pomembnost naloge, smo se te lotili toliko bolj odgovorno in zbrano. Načrt se je delil na operativne naloge, ki so jih policijske enote izvajale pri vsakodnevnem delu, na pripravo enot, sredstev in opreme, ki bi neposredno preprečevale prihod mitingarjev, in na neposredno delo na blokadnih mestih. Marca je bilo predvideno, da bo blokadno mesto na Otočcu, namenjeno pa bo ustavljanju vseh vozil oziroma preprečevanju nadaljevanja vožnje. Lokacija za rezervno blokadno mesto je bila določena v Mačkovcu pri Novem mestu. Glede na potek dogodkov smo ostali le pri izvajanju operativnih nalog v enotah. Pospešeno smo zbirali operativne podatke, da bi lahko z boljšo oceno uresničili jasno načrtovane naloge. Načrt smo sicer »pospravili«, so pa še vedno ostali aktualni nekateri ukrepi, ki so jih miličniki izvajali poleg rednih nalog, kot sta. intenzivno zbiranje operativnih podatkov in poostren nadzor prometa predvsem na magistralni cesti M1.

3 1. DECEMBER 1989: AKCIJA »SEVER«

Konec novembra 1989 je postala zelo aktualna napoved, da bo v Ljubljani organiziran »miting resnice«. Ocena pričakovanega mitinga je bila realnejša kot marca. Ponovno smo začeli načrtovati ukrepe in jih dopolnjevati s tistimi ukrepi iz marčevskega načrta, ki so bili še vedno aktualni. Pomembna je bila izvedba ukrepov, s katerimi bi neposredno, tj. fizično preprečili prihod mitingarjev v Ljubljano. Zanimivo je, da so se ocene zaradi pogostih sprememb v strategiji mitingarjev spreminjale in da smo iz Ljubljane prejeli zdaj taka, zdaj drugačna izhodišča, ki smo jih takoj razdelili in operacionalizirali. O zadnji spremembi smo bili obveščeni 28. 11. 1989 ob desetih zvečer, operativni načrt (Operativni načrt za izvajanje nalog po akciji SEVER na območju UNZ Novo mesto, 1989) pa je začel delovati 29. 11. 1989. Iz tega sledi, da je bilo treba podnačrte, opomnike in druge naloge izdelati v preostalem delu noči. Jasno nam je bilo, da mitingarji ne smejo priti v Ljubljano in da moramo storiti vse, da se na našem območju ne bi razširilo »mitingaško vzdušje«. Temu so bili podrejeni vsi ukrepi, predvsem zato, da preprečimo zbiranje ljudi na javnih mestih, javne shode in prireditve ter vožnjo z motornimi in drugimi vozili, katerih namen je bila udeležba na mitingu v Ljubljani. Osnovna naloga naše uprave je bila poleg okrepljenih splošnih operativnih nalog tudi prevzem drugega vala mitingarjev na magistralni cesti M1 iz smeri Krškega. Blokadno mesto smo določili v Dobruški vasi na Gmajni (Načrt dela in ukrepov na kontrolni točki v Dobruški vasi na cesti M/1, 1989). Ta lokacija je bila izbrana namenoma, saj je omogočala nadzorovanje vozil, ki tako niso mogla izkoristiti hitrih in samovoljnih obvozov, pa tudi lokacija je bila na samem, zato si je udeleženci mitinga ne bi upali zapustiti kar sami. Da bi preprečili prihod »mitingarjev« v Ljubljano, smo določili še dve blokadni mesti, ki sta preprečevali prihod iz smeri Metlike in Vinice. Blokadno mesto iz smeri Metlike smo določili v kraju Vahta ob magistralni cesti M 4, ki pelje čez Gorjance, blokadno mesto iz smeri Vinice pa na regionalni cesti R 335 v vasi Nerajc. Mesti sta imeli podobne taktične prednosti kot na M 1 (Načrt dela in ukrepov na kontrolni točki na cesti M/4 na Vahti, 1989).

Poleg blokadnih mest, ki so bila prednostnega pomena, smo okrepili dodatne operativne dejavnosti, vezane na nadzor železniškega in cestnega prometa, organizacijo obvoza blokadnih mest ter spremljanje gibanja in združevanja ljudi. Zaradi pravočasnega obveščanja o »mitingarjih« je bilo mogoče s predstavniki SUP Karlovac in njihovih enot, ki so mejile na mostova na reki Kolpi v Metliki in Vinici opraviti razgovore o zagotavljanju medsebojne pomoči in sodelovanju.

V naši upravi smo bili poleg tega skupaj s Kazenskim pobiljševalnim domom Dob (v nadaljevanju: KPD Dob), danes je to Zavod za prestajanje kazni zapora Dob, odgovorni za organiziranje in vodenje sprejemnega centra za pridržanje in obravnavanje kršiteljev javnega reda in miru ter storilcev kaznivih dejanj, povezanih z mitingom (Načrt organizacije sprejemnega centra v KPD Dob pri Mirni, 1989). V sprejemnem centru je delovalo določeno število kriminalistov in policistov ter administrativnih delavcev (Plan dela kriminalistične službe UNZ Novo mesto, 1989). Vso pomoč so nam zagotavljali tudi zaposleni v KPD Dob. Na našo pobudo je bila organizirana stalna dežurna ekipa sodnikov za prekrške in odvetnikov, če bi

pridržane osebe zahtevale pravno pomoč. Za prevoz kršiteljev ali storilcev kaznivih dejanj smo bila na blokadnih mestih v pripravljenosti intervencijska vozila.

Vse te dejavnosti, povezane z akcijo »Sever« na območju UNZ Novo mesto, je v celoti vodil posebej imenovani operativni štab. Poleg nalog iz operativnega načrta (Operativni načrt za izvajanje nalog po akciji SEVER na območju UNZ Novo mesto, 1989) je operativni štab skrbel tudi za usklajeno izvajanje dejavnosti z UNZ Krško in za stalno povezavo z republiškim operativnim štabom.

Za izvedbo omenjenih nalog smo morali vpoklicati dodatne pripadnike rezerve in si zagotoviti pomoč drugih uprav za notranje zadeve. 29. 11. 1989 je bila ob 16. uri aktivirana posebna enota milice (v nadaljevanju: PEM) UNZ Novo mesto po formaciji II. Istega dne je bilo vpoklicanih 30 odstotkov rezervnega sestava, tj. rezervnih miličnikov vojnih enot milice (VEM), da bi začeli opravljati naloge v enotah milice, ki so bile okrnjene zaradi vpoklica aktivnega sestava v PEM. Odrejeno je bilo tudi, da morajo biti preostali rezervni miličniki v vseh enotah milice dosegljivi do preklica. Operativni štab Republiškega sekretariata za notranje zadeve nam je za vodenje akcije »Sever« odredil pomoč posebnih enot milice celjske in slovenjgraške uprave za notranje zadeve in določeno število specialistov voda za posebne operativne naloge milice iz zaščitne enote milice (danes specialna enota policije).

Nastanitev in prehrana sta bili za vse skoncentrirane enote organizirani v Srednji kmetijski šoli na Sevnem pod Trško goro, posebej pa sta bili načrtovani organizacija prevozov in zdravstvena zaščita.

Odsek za zveze pri UNZ Novo mesto je pripravil poseben načrt zvez (Načrt zvez »SEVER 89«, 1989), s katerim je bil poleg rednega delovnega kanala vzpostavljen še kanal za delo PEM.

4 KONKRETNO IZ NAČRTA AKCIJE »SEVER«

Odbor združenja za vrnitev Srbov in Črnogorcev na Kosovo je kljub slovenskim uradnim stališčem, sprejetim prepovedim in ukrepom še vedno vztrajal, da bo »miting resnice« 1. decembra 1989 v Ljubljani. Podatki so kazali, da bi udeleženci mitinga lahko pripotovali v Ljubljano z vlaki, avtobusi, taksiji in drugimi vozili, pri čemer se je njihova strategija zaradi prepovedi prevoza z vlaki deloma spremenila. Pričakovali smo, da bo največ mitingarjev prišlo z rednimi vlaki in prevoznimi sredstvi po magistralni cesti M/1 iz smeri Zagreba (Načrt dela in ukrepov na kontrolni točki v Dobruški vasi na cesti M/1, 1989). Zadnje ocene so napovedovale njihov prihod tudi po cesti M/4 iz smeri Karlovca mimo Metlike, čez Gorjance in mimo Novega mesta v Ljubljano ter iz smeri Bosancev oziroma Vinice mimo Črnomlja preko Soteske v Ljubljano.

Na podlagi ocenjenih razmer in sprejetih ukrepov Skupščine SRS, Republiškega izvršnega sveta SRS in RSNZ je 30. 11. 1989 ob 00.00 uri na območju celotne Slovenije začela veljati prepoved:

- zbiranja na javnih mestih (skupin, večjih od 30 ljudi),
- javnih shodov in prireditev, razen prireditev, opredeljenih v 10. členu takratnega Zakona o javnih shodih in javnih prireditvah (1973), ter

- vožnje z motornimi in drugimi vozili z namenom udeležbe na mitingu.

Prepovedi in naloge, ki smo jih dobili iz RSNZ, so od vseh služb in enot UNZ Novo mesto zahtevale sprejetje naslednjih konkretnih operativnih ukrepov:

1. Organizacija in postavitve blokadnih mest na cestah M/1 v Dobruški vasi na Gmajni, M/4 na Vahti in R/335 v Nerajcu pri Črnomlju, kar naj bi preprečilo prihod udeležencev mitinga v Ljubljano:

- a) Blokadno mesto na magistralni cesti M/1 v Dobruški vasi na Gmajni

Število angažiranega moštva:

- 3 starešine za vodenje blokadnega mesta,
- miličnikov prometnikov,
- 70 miličnikov PEM,
- miličnikov voda za posebne operativne naloge iz Zaščitne enote milice iz Ljubljane in
- kriminalistov.

Vodja blokadnega mesta je bil inšpektor Darko Poštrak, njegov namestnik komandir PPM Novo mesto Iztok Likar, pomočnika pa starešini PEM Borut Novak in Pavle Balabanič.

Blokadno mesto je bilo posebej opremljeno:

- s sredstvi za prisilno ustavljanje,
- s cestnimi označbami, ki so napovedovale ustavljanje vozil (za označbe je poskrbelo cestno podjetje),
- z agregatom in reflektorjem za delo ponoči,
- s 3 intervencijskimi vozili za prevoz kršiteljev v Zbirni center,
- s 4 službenimi psi z vodniki,
- z vodnim topom Zaščitne enote milice in
- tovornimi vozili cestnega podjetja za dodatno blokiranje blokadnega mesta.

Naloge na blokadnem mestu so se opravljale po posebnem načrtu. Začetek je bil predviden za 30. 12. 1989 ob 12.00 uri.

- b) Blokadno mesto na cesti M/4 na Vahti

Število angažiranega moštva:

- 3 starešine za vodenje blokadnega mesta,
- miličniki prometniki,
- 30 miličnikov PEM in
- kriminalisti.

Za vodjo blokadnega mesta je bil določen komandir PM Metlika Andrej Šenica, za njegovega namestnika pomočnik komandirja PM Novo mesto Aleksander Rešeta in za pomočnika komandir OM Dolenjske Toplice Dušan Slak.

Blokadno mesto je bilo posebej opremljeno:

- s 3 intervencijski vozili za prevoz v Zbirni center,

- s 4 vodniki službenih psov,
- s sredstvi za prisilno ustavljanje vozil,
- s cestnimi označbami za blokadni mesti, ki jih zagotovi cestno podjetje,
- s tovornimi vozili za zavarovanje blokadnega mesta z vozili cestnega podjetja in
- z gasilskim vozilom z reflektorjem.

Naloge na blokadnem mestu so se opravljale po posebnem načrtu. Začetek je bil predviden za 30. 12. 1989 ob 12.00 uri.

c) Blokadno mesto na cesti R/335 v Nerajcu pri Črnomlju
Število angažiranega moštva:

- 3 starešine za vodenje,
- miličniki prometniki,
- 30 miličnikov PEM in
- kriminalisti.

Vodja blokadnega mesta je bil pomočnik komandirja PM Novo mesto Zlatko Romih, njegov namestnik namestnik komandirja PM Črnomelj Mladen Desnica, pomočnik pa komandir OM Semič Janez Kavšek.

Blokadno mesto je bilo posebej opremljeno

- s 3 intervencijski vozili za prevoz v Zbirni center,
- s 4 vodniki službenih psov,
- s sredstvi za prisilno ustavljanje vozil,
- s cestnimi označbami za blokadni mesti, ki jih zagotovi cestno podjetje,
- s tovornimi vozili za zavarovanje blokadnega mesta z vozili cestnega podjetja in
- z gasilskim vozilom z reflektorjem.

Naloge na blokadnem mestu so se opravljale po posebnem načrtu. Začetek je bil predviden za 30. 12. 1989 ob 12.00 uri.

2. Organizacija preusmeritve prometa vozil drugih udeležencev, ki niso bili povezani z mitingom oziroma jim sprejete odredbe niso prepovedovale vožnje:
- za tovorni promet oziroma za vsa motorna vozila nad 5 ton skupne mase je bil organiziran obvoz na cestnih relacijah Drnovo–Sevnica–Krško–Mokronog–Trebnje; za nemoteno odvijanje prometa na svojem območju sta bila odgovorna OM Mokronog in PM Trebnje,
 - obvoz za osebna vozila je bil organiziran na relaciji Drnovo–Kostanjevica–Šentjernej–Dobruška vas; za obvoz je bil na svojem območju odgovoren OM Šentjernej,
 - na cesti M/4 in R/335 posebnih obvozov ni bilo načrtovanih; po potrebi bi se obvozi določili v podnačrtu blokadnega mesta.

Aktiviranje obvozov bi glede na ocenjene razmere sporočil operativni štab UNZ.

3. Operativni in fizični ukrepi za preprečevanje prevozov z vlaki oziroma vstopanje na železniških postajah na območju UNZ Novo mesto:
 - postaje milice Metlika, Črnomelj, Novo mesto in Trebnje so bile od 30. 11. 1989 od 20.00 ure dalje operativno pristojne za železniške postaje in odhode vseh vlakov ter za preverjanje potnikov, ki so se s temi vlaki peljali ali so se nameravali peljati na miting,
 - postaji milice Novo mesto in Trebnje sta imeli nalogo, da na svojih železniških postajah preprečita vstopanje posameznikom ali skupinam, ki se odpravljajo na miting.

4. Za sprejetje, ločevanje, obravnavo in pridržanje vseh kršiteljev javnega reda in miru kot storilcev kaznivih dejanj je bil v nekdanjem KPD Dob od 30. 11. 1989 od 19.00 ure dalje do preklica organiziran Sprejemni center. Za opravljanje nalog je bil izdelan poseben načrt. Vodja centra je bil vodja sektorja OZK UNZ Novo mesto Zdravko Červ, njegov namestnik Janez Kukec iz PM Trebnje, pomočnik pa Zlatko Zupanek iz OM Mokronog.

V sprejemnem centru je delalo 11 miličnikov, 4 kriminalisti in 2 administrativni delavki. Pomoč pri delu je zagotavljal KPD Dob. Potrebno dopolnitev moštva je omogočila novomeška UNZ, skupine kriminalistov pa UNZ Ljubljana.

Zagotovljena je bila prisotnost sodnikov za prekrške, zato je bilo organizirano njihovo dežurstvo. Če bi pridržane osebe zahtevale pravno pomoč, je bilo dogovorjeno, da so v ta namen v pripravljenosti odvetniki z območja Novega mesta.

5. Zahtevana je bila popolna in v operativnem pogledu okrepljena pokritost celotnega območja uprave s poudarkom na vseh drugih cestnih relacijah, da bi tako dobili koristne podatke o kršitvah sprejetih odredb in namerah mitingarjev.

Zbirali so se podatki o tem, kdaj naj bi se pojavili mitingarji, o osebah, ki bi jih podpirale, in o poskusih organiziranja manjših mitingov. Ugotavljalo se je, kje se pojavljajo napisi, ki bi morebitne mitingarje spodbujali k še večji agresivnosti in kršenju javnega reda in miru, pa tudi to, kako se spoštujejo oziroma kršijo sprejete odredbe republiškega sekretarja za notranje zadeve.

Zaradi ocenjevanja prihoda mitingarjev že pred 1. 12. 1989 so morale cestne patrulje prometne postaje milice na cesti M 1, patrulji PM Metlika in PM Črnomelj pa na cesti M/4 oziroma R/335 poostri nadzor pred 1. 12. 1989 (Načrt dela, 1989). Vse ugotovitve o tem so se zbrale, ocenile in analizirale.

6. Dne 30. 11. 1989 je od 12.00 ure do preklica novomeška prometna postaja milice organizirala dve patrulji, ki sta ju sestavljala po dva aktivna in en rezervni miličnik. Patrulji sta opravljali redne naloge na magistralni cesti M1 z namenom

temeljitejšega spremljanja prometa. Ena patrulja je stalno delovala na relaciji Obrežje–Otočec, druga pa na relaciji Otočec–Bič.

Dne 29. 11. 1989 je bila ob 16.00 uri aktivirana PEM UNZ Novo mesto v skladu s formacijo II: ta se je iz običajno enega oddelka (formacija I) okrepila še z dvema oddelkoma. V sestavi so bili najbolj izurjeni aktivni miličniki. Formacija II je štela okoli 35 miličnikov in starešin. Namen sklica dan pred napovedanim prihodom mitingarjev je bilo opravljanje morebitnih nujnih nalog že pred postavitvijo blokadnih mest. PEM se je po popolnitvi s kolektivno opremo na UNZ Novo mesto nastanil v Kmetijski šoli Bajnof pod Trško goro. Za vodenje enote je bil odgovoren poveljnik PEM iz UNZ Boris Okleščen. Po nastanitvi se je enota intenzivno pripravljala na opravljanje nalog na blokadnem mestu. Preigravala je vse možne položaje. Pripadniki so se urili v varovanju postopkov, ki so jih vodili miličniki prometniki. Urili so se v prisilnem ustavljanju vozil, ukrepanju ob neupoštevanju odredb miličnikov prometnikov in ukrepanju ob fizičnem nasilju in celo v uporabi orožja. Enota je lahko uporabljala šolske učilnice in okolico šole. Opravljali so se tudi neposredni ogledi blokadnih mest.

7. Nastanitev in celotna preskrba za vse aktivirane enote sta bili organizirani v Kmetijski šoli Grm v Sevnem na Trški gori (danes srednja kmetijska šola in biotehnična gimnazija). Tam smo nastanili enoto PEM II UNZ Novo mesto, nastanitev pa je bila pripravljena tudi za posebni enoti milice UNZ Celje in UNZ Slovenj Gradec ter za miličnike specialiste iz zaščitne enote milice, aktivne miličnike in starešine ter kriminaliste, ki so sodelovali v akciji »Sever«.

Za celotno logistiko je bil v sodelovanju z oddelkom skupnih služb UNZ Novo mesto odgovoren inšpektor Anton Gole, k tej nalogi pa je sodila tudi organizacija prevozov in zdravstvene zaščite.

8. Zaradi izredno dobrega sodelovanja z vodstvom šole je bilo mogoče na enem mestu zadovoljiti vse logistične potrebe. Z dobro organizacijo dela je kuhinja uspela zagotoviti nemoteno pripravo toplih obrokov, oskrba z živili je bila takoj prilagojena razmeram, pri čemer so se angažirali vsi dobavitelji, še posebno podjetje Mesarstvo Bobič. Ravno pri oskrbi smo začutili, kako zelo so tamkajšnji prebivalci pripravljeni pomagati. Zaradi organizacije dela in zmogljivosti kuhinje je bilo mogoče poskrbeti za oskrbo s hrano tudi za enote, ki so delovale na območju UNZ Krško.

Zaradi nemotenega operativnega dela na postajah milice, ki so jim bile sicer poverjene dodatne naloge, je bila 29. 11. 1989 ob 16. uri aktivirana 30-odstotna sestava vojnih enot milice. Mobilizirano je bilo 30 odstotkov rezervnih miličnikov, ki so sestavljali organiziranost milice v primeru vojnih razmer.

Po sklicu je bil z rezervnimi miličniki organiziran sestanek, na katerem so jim bile pojasnjene njihova vloga in naloge. Določeni so bili rezervni miličniki, ki so takoj začeli delati z aktivnimi miličniki, drugi so se seznanili z razporedom dela in bili napoteni domov.

9. Za rezervne miličnike, ki niso bili vpoklicani, je bilo odrejeno, da morajo biti dosegljivi na domu, in sicer od 1. 12. 1989 od 06.00 ure dalje do preklica.
10. Za vodenje vseh dejavnosti iz operativnega načrta akcije »Sever« ter za usklajevanje dela z UNZ Krško in republiškim operativnim štabom je bil v UNZ ustanovljen operativni štab v naslednji sestavi:
 - načelnik inšpektorata milice in višji inšpektor Borut Likar,
 - načelnik OZK Jože Perko in
 - inšpektorja za posebne naloge Rudi Skobe in Franc Zorc.

Operativni štab je uvedel dežurstvo po posebnem razporedu, ki je veljal od 29. 11. 1989 od 16. ure dalje do preklica.

Istočasno se je za potrebe štaba okrepil tudi sektor za stalno dežurstvo, zagotovilo se je potrebno število administrativnih delavcev. Tako je bilo mogoče nemoteno spremljati in usmerjati okrepljene enote na terenu in pravočasno analizirati vse operativno pridobljenih informacij.

11. Odsek za zveze pri UNZ Novo mesto je 29. 11. 1989 do 9. ure pripravil poseben načrt zvez (1989). Ta je predvidel poseben kanal za posebne enote. Načrt je pripravil vodja odseka Franci Berkopec.

Za odpravo morebitnih napak na zvezah in njihovo nemoteno delovanje je bilo za tehnike zvez uvedeno stalno dežurstvo. Oddelek skupnih služb je dežurstvo mehanikov organiziral od 29. 11. 1989 dalje.

12. Za nemoten začetek akcije »Sever« je bilo potrebno še naslednje:
 - V noči na 29. 11. 1989 je bilo treba za vsa blokadna mesta izdelati operativne podnačrte. Za vse druge dejavnosti, predvidene v operativnem načrtu, so morali nosilci in izvajalci nalog izdelati opomnike za delo.
 - Dne 29. 11. 1989 je bil ob 9.00 uri v UNZ pod vodstvom inšpektorata milice oziroma operativnega štaba organiziran delovni razgovor, na katerem so se predstojniki služb uprave, komandirji postaj milice in prometne milice, njihovi namestniki in pomočniki ter komandirji oddelkov milice seznanili z operativnim načrtom akcije, aktualnimi nalogami in načinom izvajanja, razrešili pa so tudi nejasnosti in težave.
 - Z vodstvom Cestnega podjetja Novo mesto je bilo dogovorjeno, da nam zagotovijo pomoč in dajo na razpolago tovorna vozila z vozniki, ki bi dodatno blokirali mesta, kjer bi se ustavljali mitingarji. Tovorna vozila so bila naložena s peskom in opremljena s plugi. Ker so v noči s 30. 11. 1989 na 1. 12. 1989 izmerili kar minus petnajst stopinj, je bilo treba upoštevati možnost zmrzovanja goriva. Tovorna vozila so bila prepeljana v neposredno bližino blokadnih mest.
 - Inšpektorat milice oziroma operativni štab je do popoldanskih ur 29. 11. 1989 uskladal operativni načrt in dejavnosti naše uprave z operativnim načrtom in dejavnostmi UNZ Krško.

- Vodstvo UNZ je 29. 11. 1989 dopoldne, da bi se pravočasno seznanilo s prihodom mitingarjev, opravilo razgovore o medsebojni pomoči in sodelovanju s predstavniki SUP Karlovac in drugimi mejnimi enotami v SR Hrvaški.
- Dne 29. 11. 1989 so v sektorju za stalno dežurstvo UNZ in vseh enotah milice preverili ažurnost načrta za akcijo Kaktus.
- Dne 29. 11. 1989 sta novomeška in črnomaljska postaja milice morali poiskati možnost za osvetljevanje blokadnih mest na Vahti oziroma v Nerajcu. Pomoč je ponudila novomeška gasilska brigada.

13. Druga navodila

Starešine enot milice, starešine na blokadnih mestih ter drugi vodje in izvajalci dejavnosti so morali poskrbeti, da je bil vsak miličnik, za katerega smo lahko pričakovali, da bo prišel v stik z udeleženci mitinga, seznanjen s postopki na blokadnih mestih za ustavljanje in vračanje udeležencev mitinga ter z vsemi pravnimi podlagami za izvedbo posameznih ukrepov.

Vse je bilo treba opozoriti, da odredbe republiškega sekretarja za notranje zadeve ne predvidevajo sankcij, torej je treba znake prekrškov in kaznivih dejanj iskati v drugih predpisih (kazenski zakonik, zakon o prekrških zoper javni red in mir, zakon o javnih shodih in prireditvah ipd.).

Tudi izvajanje odredbe o prepovedi zbiranja je bilo treba izvajati dovolj taktično in pri tem upoštevati okolje, kjer bi do poskusa prišlo (gozd, nenaseljeno območje), da mitingarjev tako ne bi po nepotrebnem spodbujali h kršitvi javnega reda in miru.

Dano je bilo resno opozorilo, da se vsi postopki in ukrepi izvajajo zakonito, korektno in strokovno, ne glede na to, ali bo delo lahko potekalo v izjemnih okoliščinah (množični fizični upor, uporaba orožja ipd.).

Uporaba prisilnih sredstev je bila dovoljena le po predhodnem soglasju operativnega štaba UNZ, izjemoma pa z dovoljenjem neposredne starešine, če bi bila uporaba zaradi zavarovanja življenja miličnikov ali občanov nujno potrebna. Soglasje za uporabo prisilnih sredstev bi moral pridobiti tudi operativni štab UNZ od operativnega štaba RSNZ za vodenje akcije »Sever«. (Bukovnik, 2002: 86)

O vseh postopkih in kršitvah mitingarjev je bilo treba zbrati čim več dokumentarnega gradiva.

5 IZVAJANJE NAČRTOVANIH DEJAVNOSTI

Mitingarji niso prišli. Razlogov za to je bilo lahko več: eden od njih je zagotovo dobra organiziranost in odločenost slovenskih organov za notranje zadeve, da preprečijo prihod udeležencev v Ljubljano. Akcija »Sever« je potekala v obliki okrepljenega

operativnega dela po enotah milice, enote so bile mobilizirane, poskrbljeno je bilo za opremo, nastanitev in logistično oskrbo vpoklicanih osebnih enot milice. Opravljena je bila koncentracija sredstev in opreme, naloge so bile razdelane in dodeljene. Preverjala se je usposobljenost posameznikov. Na kraju koncentracije enot milice (srednja kmetijska šola) smo miličnike, predvsem iz posebnih enot milice, intenzivno pripravljali na izvedbo nalog. Preigravali smo več situacij, ki so bile glede na napovedi pričakovane (odpor, uporaba sile, celo orožja, prisilno ustavljanje vozil, onemogočanje nadaljnje vožnje, zagotavljanje osebne in skupne varnosti ipd). Posebna enota milice se je urila v posebnih ukrepih, ki bi jih morala izvesti na blokadnih mestih, ter skrbela za psihofizično kondicijo. Blokadna mesta so bila opremljena (tudi z reflektorji za delo ponoči) in delno zasedena. V Dobruško vas, na parkirna mesta tovarne Strešnik, ki so bila v neposredni bližini blokadnega mesta na Gmajni, so bila prepeljana vozila Cestnega podjetja Novo mesto, tudi vodni top zaščitne enote milice. Da voda v cisterni ne bi začela zmrzovati, je bil vodni top prestavljen v tovarniško skladišče. Sprejemni center je bil urejen v nekdanjem Kazenskem poboljševalnem domu (danes Zavodu za prestajanje kazni zapora) Dob. Operativni štab je opravljal svoje naloge. Koordinacija z UNZ Krško je potekala, prav tako tudi komunikacija z operativnim štabom RSNZ.

Izredno pomembno je bilo, da so vpoklicani miličniki oziroma koncentrirane enote bile sprejete organizirano, da je bilo za njih takoj poskrbljeno v smislu opremljanja, razporejanja in izdajanja konkretnih nalog ter da sta bila brezhibno organizirani njihova nastanitev (topli in ogrevani prostori, zagotovljena postelja, skupni prostor, učilnice) in prehrana (trije topli obroki na dan, ves čas topli napitki).

Kljub intenzivnosti in povečanemu obsegu dela ter koncentraciji enot milice, ki so bile še dodatno obremenjene, nediscipline nismo zaznali. Morala v enotah milice je bila na zavidljivo visoki ravni. Tako organizirani smo v hladnih zimskih dnevih čakali na prihod mitingarjev.

6 PREKLIC AKCIJE IN NADALJNJE DELOVANJE MILICE

1. 12. 1989 so prenehale veljati odredba o omejitvi gibanja, odredba o prepovedi prometa in odredba o prepovedi sestajanja občanov na javnih mestih (Bukovnik, 2002: 101-103). Še vedno smo okrepljeno operativno pokrivali in zbirali varnostno zanimive podatke ter operativne enote opozarjali na zakonitost dela in varnost postopkov. Organi za notranje zadeve so začeli izvajati dejavnosti, ki so branile suverenost in celovitost Slovenije ter dajale podlago za delovanje med osamosvajanjem Slovenije in do trenutka, ko je Slovenijo zapustil zadnji vojak Jugoslovanske ljudske armade.

7 SKLEPNA MISEL

Z načrtovanjem, pripravi in izvajanjem akcije »Sever« smo v UNZ Novo mesto jasno pokazali in dokazali svojo izjemno odločenost, strokovnost in profesionalnost.

Z načrtovanimi dejavnostmi in nalogami, ki so bile napisane za delovanje miličnikov in kriminalistov, ter z neposrednimi dejavnostmi smo dokazali, kar se je pozneje vedno znova potrjevalo tudi med osamosvojitvenimi procesi, vključno z desetdnevno vojno: da smo bili sposobni nalogo izpeljati strokovno in zakonito in pri tem varovati temeljne človekove pravice, kar je mogoče dokazati v arhivskih gradivih.

Čeprav mitinga ni bilo, so akcijo »Sever« izvajale enote milice v smislu okrepljenega operativnega dela, opravljena je bila mobilizacija enot milice, ki so bile opremljene in nastanjene, prav tako je bila opravljena koncentracija sredstev in opreme, naloge so bile razdelane in dodeljene. Blokadna mesta so bila opremljena in deloma zasedena. Sprejemni center v KPD na Dobu je deloval. Operativni štab je opravljal svoje naloge, koordinacija z UNZ Krško je stekla. Zaradi take postavitve in intenzivnosti operativnega dela smo na Dolenjskem in v Beli krajini dobili občutek, da je milica že takrat branila suverenost in zemeljsko celovitost Slovenije.

Dobro organizirani, s koncentracijo enot, pojavljanjem v javnosti s popolno bojno opremo in oboroženi z dolgo cevjo smo pri krajanih dosegli polno zaupanje, ki se je kazalo tudi v obiskih in zagotavljanju različne neposredne pomoči. Vso pomoč so nam nemudoma in brez oklevanja ponudila vsa podjetja in vse ustanove. Nismo čutili samo odobravanja našega delovanja, katerega namen je bil preprečiti prihod mitingarjev v Slovenijo, temveč smo tudi jasno zaznali, da so se ljudje odločili živeti v samostojni Sloveniji. To spoznanje je v nas še dodatno vzbudilo samozaupanje, da delamo prav, da delamo to zato, ker tako želi tudi javnost. Že takrat smo poročali, da s tako odkrito odločenostjo ni sile na svetu, ki bi lahko spremenila voljo naroda. Ta občutek nas je vodil ves čas osamosvajanja. Na Dolenjskem in v Beli krajini vidimo pomen akcije »Sever« ravno v tem. Zato smo vsi udeleženci toliko bolj ponosni in si štejemo v čast, da smo lahko sodelovali pri preprečitvi »mitinga resnice«. Pri tem srčno upamo, da se bosta pomen akcije in naše delo ohranila tudi med sedanjimi in bodočimi generacijami policistk in policistov. Policija mora ohraniti spomin na ta dogodek, saj je ta naš ponos.

LITERATURA

- Bukovnik, A. (2002). *Sever*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
- Načrt dela in ukrepov na kontrolni točki na cesti M/4 na Vahti*. (1989). Novo mesto: UNZ.
- Načrt dela in ukrepov na kontrolni točki v Dobruški vasi na cesti M/1: št. 21/2-1-Z-355/89 in dopolnitev načrta št. 21/2-1-Z-356/89*. (1989). Novo mesto: UNZ.
- Načrt organizacije sprejemnega centra v KPD Dob pri Mirni: št.: 21/1-1-Z-353/89*. (1989). Dob pri Mirni: KPD.
- Načrt zvez »SEVER 89«*. (1989). Novo mesto: UNZ.
- Operativni načrt za izvajanje nalog po akciji SEVER na območju UNZ Novo mesto: št. 21/1-1-Z-354/89*. (1989). Novo mesto: UNZ.
- Plan dela kriminalistične službe UNZ Novo mesto*. (1989). Novo mesto: UNZ.
- Zakon o javnih shodih in javnih prireditvah. (1973). *Uradni list SRS*, 30 (20).

O avtorju:

Borut Likar, diplomant vojaške akademije, dolgoletni državni sekretar za javno varnost v Ministrstvu za notranje zadeve in prvi generalni direktor policije. Med osamosvojitvenimi procesi je bil v Upravi za notranje zadeve v Novem mestu najprej načelnik inšpektorata milice, nato pa načelnik Uprave za notranje zadeve Novo mesto. V času akcije »Sever« je bil vodja operativnega štaba UNZ Novo mesto. V času osamosvajanja Slovenije je bil med organizatorji manevrske strukture narodne zaščite.